

Олеся Семенюк, Тетяна Венкель
(Чернівці)

ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНОЇ МОВИ В АСПЕКТІ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Розглядається феномен політичної мови в аспекті сучасної політичної комунікації, одного з найважливіших факторів консолідації суспільства. Виявлення механізмів політичної комунікації видається значущим для визначення характеристик мови як засобу впливу, що є актуальною проблемою сьогодення.

Ключові слова: політична мова, комунікативна взаємодія, вербальний вплив.

Рассматривается особенность политической речи в аспекте современной политической коммуникации, одного из наиболее важных факторов консолидации общества. Обнаружение механизмов политической коммуникации является значимым для определения характеристик языка, что есть средством влияния и представляет собой актуальную проблему сегодня.

Ключевые слова: политическая речь, коммуникативное взаимодействие, вербальное влияние.

The article deals with the peculiarities of the political language in the aspect of contemporary political communications being one of the ultimate factors of the consolidation of society. Finding out the mechanisms of political communications is crucial to identify the characteristics of language as a means of influence and represents the relevant problem of today.

Key words: political language, communicative interaction, verbal influence.

Політика як суспільне явище більшою мірою, ніж інші види людської діяльності, потребує спеціальних засобів інформаційного обміну, встановлення і підтримки постійних зв'язків між її суб'єктами. Саме тому комунікація є обов'язковою складовою політики загалом та державної політики зокрема.

Сучасний світ, як відомо, – це світ комунікацій. Нові політичні умови привели до зміни методів комунікативного впливу, бо політика – це завжди боротьба за владу, а в цій боротьбі переможцем звичайно стає той, хто краще володіє комунікативною зброєю.

Особливо важливе місце посідає комунікація як спільна діяльність з передачі та сприйняття інформації в процесах державотворення та формуванні політики, бо традиційно влада належить до вищих соціальних цінностей, а тому в боротьбі за владу використовуються всі людські можливості й досягнення науки, у тому числі й комунікативні технології. Ефективність державного керування – це багато в чому ефективність прийняття й реалізації політичних рішень, заснованих на результативності використання політичної комунікації. Грамотне використання політичної комунікації дозволяє впливати на політичний процес, боротися суб'єктам політики

за реалізацію своїх інтересів і домагатися поставлених цілей. „Якщо, наприклад, економіка цілком може функціонувати на основі ринкового саморегулювання при обмежених, переважно безпосередніх формах взаємодії людей, то політика неможлива без опосередкованих форм спілкування і спеціальних засобів зв'язку між різними носіями влади, а також між державою і громадянами”, – зазначають російські політологи В. Пугачов та О. Соловйов [6, с. 253]. Це, на їх думку, зумовлено самою природою політики як колективної, складної організованої, цілеспрямованої діяльності, спеціалізованої форми спілкування людей з метою реалізації групових цілей та інтересів, які стосуються усього суспільства. Отже, потреба в політичних комунікаціях впливає з самої суті політики, оскільки колективний характер цілей, що реалізуються у політичному впливі, передбачає їх обов'язкове усвідомлення, сприйняття, а також координацію діяльності різних суб'єктів політичної діяльності.

Сьогодні від ступеня володіння п'яр-технологіями або засобами політичної реклами залежить положення в сфері політики державних структур, які можуть або втратити, або знайти конкурентоспроможність на політичному ринку, можливості для просування проєктів.

Теоретичне обґрунтування політичної комунікації заклали дослідження Н. Вінера, К. Шеннона, У. Уивера, М. Бубера, Ю. Хабермаса, Н. Лумана, Ф. де Соссюра, Р. Якобсона, А. Тоффлера й багатьох інших теоретиків, що працювали й працюють над вивченням цієї проблеми. Істотний внесок у становлення цієї науки вносять сучасні закордонні, українські та російські вчені, зокрема Е. Аронсон, К. Джон, Б. Макмайер, Д. Уилхем, Ю. Буданцев, Б. Грушин, Г. Почепцов, А. Соколов та ін. Науковці по-різному тлумачать зміст поняття комунікації. У широкому значенні – це різновид взаємодії між тими чи іншими суб'єктами інформаційного впливу за посередництвом певного визначеного об'єкта, тобто повідомлення. Отже, мова йде про взаємодію певних людей, груп людей, соціальних інститутів, суспільства загалом. Український дослідник В. Бебик пропонує таке визначення поняття комунікації: „Комунікація – це опосередкована і цілеспрямована взаємодія двох суб'єктів, яка може відбутися як в реальному, так і віртуальному просторі і часі” [2, с. 28]. Будь-яка комунікація, вважає він, передбачає передачу інформації, тому визначає відносини і, як наслідок, взаємовідносини між суб'єктами, які перебувають у процесі комунікації [2, с. 29].

Більшістю науковців комунікація, яка виконує в суспільстві

функцію консенсусу, взаєморозуміння, визначається як процес суспільної взаємодії за допомогою повідомлень, змістом яких є державне управління, здійснення влади та політики. Ця взаємодія відбувається в різних формах: від приватних зустрічей керівників держави до випуску спеціальних інформаційних видань і виступів політиків на сесіях і зібраннях. Так, В. Бебик вважає, що політична комунікація – це процес передачі і обміну спеціальною політичною інформацією, що циркулює між частинами політичної системи, між політичною і суспільною системами, а також між суспільними групами та індивідами [2, с. 28]. А оскільки основний спосіб передачі політичної інформації вербальний, тобто мовний, мова привернула увагу і фахівців з політології. Філологія вивчає мову як засіб комунікації взагалі, політологія же розглядає мову як засіб політичної комунікації, тобто між опонентами в політичній сфері, де її основна функція – це вироблення вербальних механізмів зв'язку між владою і громадянським суспільством. Тут мова виступає ідеологічним чинником.

Комунікативна взаємодія передбачає:

- 1) взаємний обмін інформацією, тобто передачу інформації та забезпечення її розуміння всіма учасниками комунікативного процесу;
- 2) активну взаємодію суб'єктів комунікації, починаючи від оцінки, сприйняття чи не сприйняття інформації і закінчуючи об'єднанням з метою організації спільної діяльності, у процесі чого формується взаєморозуміння, суперництво чи конкуренція;
- 3) взаєморозуміння учасників комунікації.

Отже, комунікативну взаємодію між центрами прийняття державно-управлінських рішень можна розглядати як інформування, взаємовплив, певні взаємовідносини між її учасниками, досягнення порозуміння. Виявлення механізмів політичної комунікації видається значимим для визначення характеристик мови як засобу впливу, що є актуальною проблемою сьогодення. Політична мова належить до особливого типу спілкування, для якого характерний високий ступінь маніпулювання. У цьому контексті важливість вивчення політичної мови продиктована необхідністю пошуку для політиків оптимальних шляхів мовного впливу на аудиторію, з одного боку, і необхідністю розуміння аудиторією щирих інтенцій і схованих прийомів язикового маніпулювання, з іншого боку, бо політична комунікація покликана справити прямий або непрямий вплив на розподіл влади (шляхом виборів, призначень, створення суспільної думки й ін.) і її використання (прийняття законів, видання указів, постанов та ін.).

Політична мова відбиває політичну реальність, змінюється разом з нею і водночас бере участь у її створенні і видозмінюванні [6, с. 3]. Особливе місце у вивченні політичної мови займають дослідження українських фахівців (В.В. Петренко, Л.А. Нагорна, А.Д. Дуличенко, В.В. Дубичинский, О. Білий та ін.), закордонних дослідників (Андре Мазон, Астрид Беклунд, Егон Бадер, Патрик Серіо, Е.Р. Лассан, С.Н. Муране, Б.Ю. Норман й ін.).

Термін „політична мова” не є сьогодні загальноприйнятим. Поряд існують такі визначення, як „мова політики”, „політичний дискурс”. Іноді їх уживають як синоніми, але, на думку А.Н. Баранова, ці поняття слід розрізняти. Він зауважує, що „політичний дискурс” – це сукупність усіх мовних актів, які використовуються в політичних дискусіях, а також правил публічної поведінки, які оформилися згідно з існуючими традиціями та отримали перевірку досвідом [1, с. 14]. Під мовою політики, за визначенням Л.А. Нагорної, зазвичай розуміють термінологію і риторику політичної діяльності. У ній розрізняють мову законодавства, мову управління, мову дипломатичного спілкування та переговорів, мову політичної пропаганди, мову політичного виховання. Політична мова у такому баченні – це не обов'язково прерогатива професійних політиків чи державних чиновників; це, по-перше, ресурс, відкритий для всіх членів мовного співтовариства, а по-друге, мова, що застосовується у маніпулятивних цілях. До сфери політичної мови відносять також увесь спектр проблем, пов'язаних із політичною коректністю і боротьбою за чистоту мови. Втім, визначається, що обидва поняття, „мова політики” та „політична мова”, перебувають у відношеннях перехресчування – мова політики так само є мовою маніпуляцій, як і політична мова [3, с. 74].

Під політичною мовою А.Н. Баранов розуміє особливу знакову систему, яка призначена для політичної комунікації [1, с. 15]. Таким чином, можна дійти висновку, що поняття „політична мова” ширше за поняття „політичний дискурс”. На думку В.В. Петренко, визначити „політичну мову” можна так: це сукупність вербальних структур, які використовуються у сфері політики, та вплив на політичну свідомість індивідів та їх участь у перебігу політичних процесів. Політичну мову не можна зводити тільки до мови публічних політичних дискусій, адже сюди входить і мова документів, законів і т.п. [4, с. 36–44].

Використання мови в політичній комунікації має свою специфіку. Мова, на думку Л.А. Нагорної, має бути достатньо дохідли-

вою й зрозумілою широкому загалу і водночас функціонально зумовленою необхідністю бути на рівні найсучаснішого політичного знання і тому ускладненою. Її відмінність від звичайної мови полягає і у певній „завуальованості” – політичні потреби часто зумовлюють езопівську манеру висловлювання, розраховану на „читання між рядками”. Внаслідок цього політична мова, за самою своєю суттю спрямована на досягнення комунікативного ефекту, може й ускладнювати процес порозуміння [3, с. 72].

Серед факторів, які сприяли поживаленню вивчення процесів мовного впливу в сучасний період, В.Петренко називає розвиток засобів масової інформації, особливо телебачення, посилення впливу на свідомість людей реклами, посилення політичної боротьби, що призводить до необхідності цілеспрямованого формування громадської думки. Активізація вивчення мовного впливу зумовлена необхідністю ефективного регулювання поведінки членів суспільства [4, с. 24].

Активне використання мови в політиці з метою здійснення впливу викликане притаманними їй, як засобу комунікації, характеристиками, як, наприклад, інформування з метою спонукання, робити оцінку з метою нав'язання певного способу поведінки, встановлення переконливості, організації і т.ін. Але в політичній комунікації, як стверджує В. Петренко, кожен індивідуальний акт висловлювання містить деякий суб'єктивно-оціночний момент, який характеризується також і навмисним вибором засобів вираження, прогнозування прагматичного (практичного) ефекту висловлювання. Тому дослідження мови в ракурсі її використання в політичній сфері ґрунтується на вивченні закономірностей застосування суб'єктами політики мовних засобів у зв'язку зі своїми мотивами, цілями, політичною позицією та світоглядом [4, с. 28].

Отже, оскільки сьогодні майже кожне політичне угруповання прагне до того, щоб виробити власну ідеологічно орієнтовану форму мовного спілкування, тобто комунікації, яка на сьогодні є своєрідним системоутворюючим чинником, який забезпечує зв'язок між владою і суспільством, політична мова в цьому аспекті буде відігравати найважливішу стратегічну роль, скільки буде існувати політична система і політична конкуренція. І завдяки мові політична комунікація стає одним з важливих факторів консолідації суспільства, високого рівня легітимності політичних інститутів, узгодження політичних інтересів, суспільно-політичних конфліктів, відкритого діалогу влади й суспільства й, як наслідок, – стабільності політичної системи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранов А.Н. Политический дискурс: прощание с ритуалом? / А.Н. Баранов // Человек. – 1997. – № 6. – С. 108.
2. Бебик В. К проблеме коммуникации и ее функции в обществе / В. Бебик // Персонал. – 2004. – № 3. – С. 28–33.
3. Нагорна Л.А. Політична мова і мовна політика (діапазон можливостей політичної лінгвістики) / Л.А. Нагорна. – К., 2005. – 316 с.
4. Петренко В.В. Політична мова / В.В. Петренко. – К., 2005. – 216 с.
5. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации / Г.Г. Почепцов. – М., 2002. – 214 с.
6. Чудинов А.П. Россия в метафорическом зеркале : когнитивное исследование политической метафоры (1991–2000) / А.П. Чудинов. – Екатеринбург, 2001. – 310 с.

Світлана Тхоровська
(Львів)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦИТАТНОГО МОВЛЕННЯ В ІДЕОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ АНГЛОМОВНИХ РЕДАКЦІЙНИХ СТАТЕЙ

Проаналізовано специфіку функціонування цитатного мовлення у текстах англomовних редакційних статей, автором яких є колективний мовець. Розглянуто способи модифікації цитат та їхню роль у здійсненні впливу на переконання адресата.

Ключові слова: ідеологічний дискурс, цитатне мовлення, колективний мовець, редакційна стаття, модифікація цитати.

Проанализирована специфика функционирования цитатной речи в текстах англоязычных редакционных статей, автором которых выступает коллективный говорящий. Рассмотрены способы модификации цитат и их роль в осуществлении влияния на убеждения адресата.

Ключевые слова: идеологический дискурс, цитатная речь, коллективный говорящий, редакционная статья, модификация цитаты.

The article focuses on the peculiarities of quotational speech in the texts of English editorials which are signed by a collective speaker – the addresser who speaks on behalf of the entire editorial board expressing the point of view of the newspaper. It reflects the addresser's attitude and contributes to shaping a similar mental model of the event in the addressee's mind. Quotational speech represents a source of intertwined semantic and pragmatic information whose primary goal is to serve as a means of evidentiality, a way to ensure the accuracy and reliability of information. This goal is often achieved due to the modification of quotations, which manifests itself in the specification, accentuation and increment of meaning. Specification presupposes the addresser's inference of the author's assumptions based on the process of implication. Accentuation brings to the fore the most loaded elements of the message. The increment of meaning is primarily aimed at producing a pronounced expressive effect. The sources of quotations are represented by the competent authorities, objects of discreditation, examples and illustrations, proverbs and allusions. The use of quotational speech in ideological discourse of editorials has a twofold function. On the one hand, it allows the addresser to shift the responsibility for the given information onto the cited source. On the other